

Wyrok z dnia 13 stycznia 2005 r.

II PK 113/04

1. Trzecia umowa terminowa między stronami dwu poprzednich takich umów zawarta przed dniem 26 listopada 2002 r. przekształcała się - zgodnie z art. 25¹ k.p. - w umowę na czas nieokreślony. Przepis art. 6 ustawy z dnia 26 lipca 2002 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 135, poz. 1146 ze zm.) dotyczył umów zawartych po tym dniu, a przed wejściem Polski do Unii Europejskiej.

2. Niedopuszczenie pracownika do pracy przez pracodawcę pozostającego w błędnym przekonaniu o rozwiązaniu się terminowej umowy o pracę z upływem okresu na jaki była zawarta, nie jest równoznaczne ze złożeniem oświadczenia woli o rozwiązaniu umowy bez wypowiedzenia.

Przewodniczący SSN Andrzej Kijowski, Sędziowie SN: Beata Gudowska (sprawozdawca), Andrzej Wasilewski.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 13 stycznia 2005 r. sprawy z powództwa Andrzeja Ż. przeciwko Zbigniewowi W. - Agencji Celnej w Z. o ustalenie stosunku pracy, na skutek kasacji powoda od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Jeleniej Górze z dnia 17 grudnia 2003 r. [...]

1. z m i e n i ł zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Jeleniej Górze i oddalił apelację,

2. zasądził od Zbigniewa W. - Agencji Celnej w Z. kwotę 120 zł (sto dwadzieścia złotych) na rzecz Andrzeja Ż. tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e n i e

Wyrokiem z dnia 25 sierpnia 2003 r. Sąd Rejonowy-Sąd Pracy w Zgorzelcu ustalił, że powoda Andrzeja Ż. łączyła z pozwanym Zbigniewem W., prowadzącym

Agencję Celną w Z., umowa o pracę na czas nieokreślony i nakazał pozwanemu dopuszczenie powoda do pracy na warunkach umowy zawartej w dniu 28 lutego 2002 r., a także zasądził od strony pozwanej na rzecz powoda kwotę 5.964 zł tytułem wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy przez 7 miesięcy i 25 dni (art. 81 § 1 k.p.).

Powód był zatrudniony u strony pozwanej jako spedytor, początkowo na podstawie umowy o pracę zawartej na okres próbny, a następnie na podstawie umów o pracę na czas określony, które strony zawierały na okresy: od dnia 22 września 2000 r. do dnia 21 września 2001 r., od dnia 22 września 2001 r. do dnia 28 lutego 2002 r. i od dnia 1 marca 2002 r. do dnia 31 grudnia 2002 r. Zawarcie trzeciej umowy Sąd Rejonowy uznał - zgodnie z art. 25¹ k.p. - za równoznaczne w skutkach z zawarciem umowy o pracę na czas nieokreślony. Sąd zastosował ten przepis, przyjmując, że zawieszenie jego stosowania od dnia 29 listopada 2002 r. do dnia przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Unii Europejskiej, przewidziane w art. 6 ustawy z dnia 26 lipca 2002 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw, nie ma wpływu na treść umów zawartych wcześniej.

W apelacji pozwany zarzucił błąd w zastosowaniu art. 25¹ k.p., który po dniu 29 listopada 2002 r. został czasowo wyłączony z porządku prawnego. Podniósł także, że zrezygnował z dalszego zatrudniania powoda po wygaśnięciu trzeciej umowy terminowej zawartej tylko w celu umożliwienia powodowi uzyskania kwalifikacji agenta celnego, gdy powód, mimo wielokrotnych zapewnień, nie przystąpił do egzaminu wyznaczonego na czerwiec 2002 r.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Jeleniej Górze wyrokiem z dnia 17 grudnia 2003 r. zmienił wyrok Sądu pierwszej instancji i oddalił powództwo, wykazując po stronie powoda brak interesu prawnego w jego wytoczeniu na podstawie art. 189 k.p.c. Wywiódł, że umowa o pracę została rozwiązana, gdyż przez zachowanie polegające na niedopuszczeniu powoda do pracy pozwany wyraził wolę rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia (art. 30 § 1 pkt 3 k.p.), nie istniała już więc potrzeba usunięcia stanu niepewności dotyczącej trwania stosunku pracy, powodowi zaś przysługiwało roszczenie o świadczenie. Brak interesu prawnego powoda w dochodzeniu ustalenia istnienia stosunku pracy - w ocenie Sądu drugiej instancji - wynikał również z tego, że w zgłoszonym prawidłowo powództwie o świadczenie mieściłaby się implicite konieczność ustalenia przez Sąd charakteru umowy o pracę łączącej strony.

Powód objął kasacją wyrok Sądu drugiej instancji w całości i wnosił o jego uchylenie. Oparł kasację na podstawie naruszenia prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 189 k.p.c., polegające na przyjęciu, że powód nie miał interesu prawnego w żądaniu ustalenia umowy o pracę na czas nieokreślony i odwołał się do mającego istotny wpływ na wynik sprawy naruszenia art. 378 k.p.c., przez wykroczenie przez Sąd drugiej instancji poza granice apelacji. Wskazał również na naruszenie art. 30 § 3 - 5 k.p., przez uznanie, że rozwiązanie umowy o pracę możliwe było przez czynności konkludentne, oraz art. 22 § 1 k.p., art. 25¹ k.p., art. 30 § 3 - 5 k.p. i art. 81 § 1 k.p., przez przyjęcie, że powodowi nie przysługuje skuteczne względem pozwanego roszczenie o dopuszczenie do pracy i wynagrodzenie za czas gotowości do pracy na podstawie trzeciej kolejnej umowy o pracę zawartej na czas określony, która z mocy prawa na podstawie art. 25¹ k.p., obowiązującego do dnia 29 listopada 2002 r., stała się umową na czas nieokreślony.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przesłankę oddalenia powództwa o ustalenie istnienia stosunku pracy (opartego na art. 189 k.p.c.) może stanowić stwierdzenie braku interesu prawnego w domaganiu się ustalenia tego stosunku prawnego. Powszechnie przyjmuje się, że ten interes nie istnieje, jeżeli powód może osiągnąć ochronę swych praw w drodze wytoczenia powództwa o świadczenie lub o ukształtowanie prawa lub stosunku prawnego (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 3 stycznia 1953 r., II C 233/52, Państwo i Prawo 1953 z. 8-9, s. 369; uchwałę z dnia 17 czerwca 1987 r., III PZP 19/87, OSNCP 1988 nr 10, poz. 132 oraz wyroki z dnia 20 października 1970 r., II CR 190/70, OSNCP 1971 nr 6, poz. 106; z dnia 1 grudnia 1983 r., I PRN 189/83, OSNCP 1984 nr 7, poz. 121; z dnia 11 października 1985 r., II CR 302/85, OSNCP 1986 nr 10, poz. 155; z dnia 6 czerwca 1997 r., II CKN 201/97, Radca Prawny 1998 nr 2, s. 66 i z dnia 21 lipca 1999 r., I PKN 173/99, OSNAPiUS 2000 nr 20, poz. 747). Jednocześnie uznaje się wyjątkowo, że nie jest wyłączone istnienie interesu prawnego w ustaleniu stosunku prawnego - obok możliwości dochodzenia świadczenia - wówczas, gdy ze spornego stosunku wynikają jeszcze dalsze skutki, których dochodzenie powództwem o świadczenie nie jest możliwe lub jeszcze nieaktualne (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 11 września 1953 r., I C 581/53, OSN 1954/III, poz. 65; wyrok z dnia 29 marca 2001 r., I PKN 333/00, OSNP 2003 nr 1 poz. 12; wy-

rok z dnia 19 kwietnia 2001 r., I PKN 368/00, OSNP 2003 nr 3 poz. 67 i wyrok z dnia 26 września 2000 r., I PKN 45/00, niepublikowany). Należy zatem stwierdzić, że brak interesu prawnego powoda mógłby stać się przyczyną oddalenia powództwa, gdyby zostało ponad wszelką wątpliwość ustalone, że powód zmierza do ustalenia stosunku prawnego, porzucając drogę sporu o zasądzenie świadczeń powstałych wskutek naruszenia jego prawa.

W rozpoznawanej sprawie - wbrew twierdzeniom Sądu drugiej instancji - powód nie wystąpił o ustalenie stosunku pracy, lecz w pozwie określił swoje roszczenia względem pracodawcy jako nakazanie dopuszczenia go do pracy i wypłacenie wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy od dnia 1 stycznia 2003 r., przy ustaleniu, że od dnia 1 marca 2002 r. pozostaje z pozwanym w stosunku pracy na podstawie umowy na czas nieokreślony. Pracownik, który chce uzyskać pewność, czy pozostaje w stosunku pracy, ma interes prawny w domaganiu się wydania ustalającego orzeczenia sądowego, gdyż bez jego uzyskania nie może osiągnąć ochrony, przy czym jest oczywiste, że po ustaniu stosunku pracy interes prawny wymagający ochrony w drodze powództwa o ustalenie upada (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2003 r., I PK 1/03, OSNP 2004 nr 22, poz. 381, uchwałę z dnia 5 lipca 1995 r., I PZP 56/94, OSNAPIUS 1995 nr 24, poz. 299). Skoro tak, to konieczne było prejudycjalne rozstrzygnięcie, czy kolejna umowa o pracę zawarta w dniu 28 lutego 2003 r. na okres od dnia 1 marca 2002 r. do dnia 31 grudnia 2002 r. w chwili wniesienia pozwu wiązała strony sporu, czy też wygasła z upływem określonego w niej terminu, tymczasem Sąd drugiej instancji uchylił się od oceny tej kwestii. Nie przesądzając jej, choćby przez odniesienie się do stanowiska Sądu Rejonowego, ustalił jedynie, że pozwany pozostawał w przeświadczeniu co do wygaśnięcia umowy, natomiast powód uważał, iż jest związany stosunkiem pracy. Rozstrzygnięcie o trafności jednego z tych stanowisk Sąd Okręgowy zastąpił nieprzedstawioną przez pozwanego w apelacji konstrukcją rozwiązania umowy przez niedopuszczenie powoda do pracy. Konstrukcja taka koliduje jednak z treścią art. 30 k.p., w którym przewidziano zamknięty katalog form rozwiązania stosunku pracy, wskazujący tylko czynności prawne, a nie fakty konkludentne. Wniosek o ustaniu stosunku pracy powoda, poczyniony bez ustalenia koniecznego dla tej czynności prawnej oświadczenia woli pozwanego, motywowanego zamiarem rozwiązania umowy o pracę, był więc niedopuszczalny. Co więcej, stanowił wyraz przyjęcia błędnej przesłanki rozumowania, gdyż pracodawca przeświadczony o wygaśnięciu umowy o pracę nie mógł po-

wziąć zamiaru jej rozwiązania. Przeczyły temu zresztą twierdzenia powoda, który utrzymywał, że po wygaśnięciu trzeciej umowy o pracę na czas określony nie chciał z powodzeniem zawierać następnej umowy. W tej sytuacji nie ma znaczenia trafny skądinąd pogląd Sądu drugiej instancji dotyczący nieważności czynności prawnej obejmującej rozwiązanie terminowej umowy o pracę i jej skutku rozwiązującego taką umowę (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 1997 r., I PKN 170/97, OSNAPiUS 1998 nr 8, poz. 239; z dnia 17 listopada 1997 r., I PKN 351/97, OSNAPiUS 1998 nr 17, poz. 501 oraz wyrok z dnia 20 maja 1998 r., I PKN 126/98, OSNAPiUS 1999 nr 11, poz. 359 z glosą J. Steliny OSP 2000 nr 5, poz. 77).

W konsekwencji uzasadniony okazał się zarzut skarżącego, że Sąd drugiej instancji oddalił powództwo, kierując się błędną przesłanką, nie rozpoznając zarazem zarzutu apelacji w zakresie skutku regulacji zawartej w art. 6 ustawy z dnia 26 lipca 2002 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 135, poz. 1146) odnośnie do niestosowania przepisu art. 25¹ k.p. do czasu wejścia Polski do Unii Europejskiej. Podejmując tę kwestię, należy podzielić pogląd Sądu Rejonowego. Uwzględniał on, że art. 25¹ k.p. został wprowadzony do Kodeksu pracy (art. 1 pkt 28 ustawy z dnia 2 lutego 1996 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. 1996 r. Nr 24 poz. 110 ze zm.) celem ograniczenia liczby dopuszczalnych umów na czas określony maksymalnie do dwóch, przez postanowienie, iż zawarcie trzeciej kolejnej umowy o pracę na czas określony będzie równoznaczne w skutkach prawnych z nawiązaniem stosunku pracy na czas nieokreślony. Wprowadzając od dnia 29 listopada 2002 r. zmianę w stanie prawnym regulującym tę kwestię, ustawodawca w art. 6 ustawy z 26 lipca 2002 r. nie znowelizował art. 25¹ k.p., lecz - w sposób w legislacji nowatorski - zawiesił jego stosowanie do czasu wejścia Polski do Unii Europejskiej. W tym zmienionym stanie prawnym, omawiany przepis - niestosowany do dnia 1 maja 2004 r. - nie powodował skutku przekształcającego trzecią kolejną umowę o pracę na czas określony w umowę na czas nieokreślony i trzecia umowa terminowa zawarta między stronami dwu poprzednich takich umów wygasała z dniem określonym jako końcowa data jej obowiązywania. Zawieszenie art. 25¹ k.p. nie mogło jednak - bez naruszenia zasady *lex retro non agit* - wpływać na skutki zawarcia trzeciej umowy terminowej przed wejściem w życie ustawy nowelizującej. Uchylenie terminu rozwiązującego było objęte świadomością i zamiarem stron tej umowy i nie do przyjęcia byłoby pogląd, że zmieniony stan prawny mógłby pogorszyć sytuację pracownika, w chwili zawierania umowy re-

gulowaną dla niego korzystnie w art. 25¹ k.p. Użycie w art. 25¹ k.p. zwrotu „zawarcie” kolejnej umowy o pracę, interpretować można tylko w ten sposób, że trzecia umowa o pracę na czas określony już w chwili jej zawarcia stawiała się - zgodnie z dalszą treścią tego przepisu - umową na czas nieokreślony i późniejsze zmiany prawa skutku tego nie mogły zniweczyć.

W wyroku z dnia 17 lutego 1998 r., I PKN 523/97 (OSNAPiUS 1999 nr 2, poz. 51) Sąd Najwyższy uznał, że gdy pracodawca błędnie przyjmuje, iż umowa o pracę na czas określony uległa rozwiązaniu z upływem okresu, na który była zawarta, pracownikowi przysługuje roszczenie o dopuszczenie do pracy (por. też wyrok z dnia 10 września 1997 r., I PKN 233/97, OSNAPiUS 1998 nr 12, poz. 355). Podstawą tego roszczenia, wynikającego art. 22 § 1 k.p., jest obowiązek pozwanego zatrudnienia powoda jako pracownika, czyli dopuszczenia do pracy (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 września 1997 r., I PKN 233/97, OSNAPiUS 1998 nr 12, poz. 355). Mimo więc zachowań pozwanego rozumianych przez Sąd drugiej instancji jako rozwiązanie umowy przez niedopuszczenie powoda do pracy, jego powództwo o ustalenie stosunku pracy, dopuszczenie do jej wykonywania i wynagrodzenie za czas pozostawania bez pracy miało podstawę faktyczną i prawną.

W konsekwencji kasację, jako usprawiedliwioną należało uwzględnić, jak w sentencji (art. 393¹⁵ § 1 k.p.c.).

=====